

УДК 004:37

Косик В. М.

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті аналізується сучасний стан дистанційної освіти в Україні та висвітлюються нагальні проблеми, для рішення яких розроблено нове Положення про дистанційне навчання.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, електронні освітні ресурси.

Важливість розвитку і впровадження Інтернет-технологій, зокрема дистанційного навчання, у систему освіти визнається всіма державами. Це підтверджує Програма Ради Європи на 2010–2014 рр. «Освіта для міжкультурного взаєморозуміння, права людини і демократична культура», а також Стратегія розвитку країн Європейського Союзу «ЄС – 2020».

«Світовий процес переходу до постіндустріального, інформаційного суспільства, а також економічні, політичні та соціальні зміни, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність прискорення реформування системи освіти.

Насамперед це стосується безперервної освіти, задоволення освітніх потреб громадян упродовж усього життя, забезпечення доступу до освітньої та професійної підготовки всіх, хто має необхідні здібності та адекватну підготовку» [6].

Дистанційне навчання, яке здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій, дозволяє створити відкрите інформаційне середовище та впроваджувати в життя девіз ЮНЕСКО: «Освіта для всіх упродовж усього життя».

1840 рік, у якому Ісаак Пітман запропонував для студентів Англії навчання через поштовий зв'язок, можна вважати початком дистанційного навчання. У 1856 році Чарльз Тюссе та Густав Лангеншейдт у Німеччині розпочали викладання мови за заочною формою.

Термін "дистанційна освіта", основною характеристикою якого є відокремлення вчителя від учня, поширився у 80-х роках ХХ ст.. Дистанційна освіта включає в себе дві підсистеми: дистанційне викладання та дистанційне навчання.

Поняття "дистанційне навчання" було сформульоване такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, Гаррісон, А. Кларк, та Д. Кіган. Кожен з цих авторів підкреслював окремий аспект цього методу. Та лише Десмонд Кіган зробив спробу поєднати більшість визначень і на цій основі сформулював такі важливі особливості та характеристики дистанційного навчання:

1. Дистанційна освіта відрізняється від традиційної розподілом процесів викладання та навчання в часі та/або просторі.

2. Нормальне середовище навчання - це місце проживання або місце роботи людини, яка, як правило, вчиться самостійно. Проте це не виключає періодичних очних зустрічей для проведення спільних практичних занять або використання технологічних засобів, які зазвичай учням недоступні.

3. Індивідуальне навчання не є системою дистанційної освіти до тих пір, поки воно не буде організовано яким-небудь навчальним закладом. Іншими словами, питаннями планування, розробки та подачі освітніх програм повинні займатися освітні установи.

Створення відповідних навчальних закладів дозволяє підвищити ефективність таких організаційних процедур, як управління та адміністрування.

4. Обов'язкове використання комунікаційних технологій для передачі знань та рішення адміністративних завдань. ІКТ використовуються для організації взаємодії між суб'єктами навчання та створення інформаційно-освітнього середовища.

5. Канал зв'язку між викладачем та студентом має бути двостороннім (незалежно від швидкості та пропускнуої спроможності) - для забезпечення інтерактивності та діалогу.

6. Застосування принципів індустріалізації в навчанні. Термін "індустріалізація" багато в чому схожий з "принципами системності" [14].

П. Лузан під дистанційною освітою розуміє синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, яка ґрунтується на використанні розмаїття традиційних і нових інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, що використовуються для доставляння навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем і тими, хто навчається, коли процес навчання не обмежений у просторі та часі й не передбачає постійну, обов'язкову присутність слухачів у конкретному закладі освіти [13, с. 85].

Зустрічаються і дещо інші підходи до означення назв форм навчання на відстані:

- дистанційне учіння (distance learning) — отримання учнем знань за допомогою Інтернету, комп'ютерів, телебачення, радіо тощо;
- дистанційне навчання (distance teaching) — викладання "на відстань";
- дистанційна освіта — (distance education) поєднання праці викладача і студента в разі, якщо нема безпосереднього контакту між ними;
- теленавчання (teleteaching) — навчання з використанням супутникового й інших варіантів телебачення;
- навчання за допомогою мережі (teaching by network) як використання переважно одного лише Інтернету;
- телематична освіта (telematic education) є найширшим із зазначених понять, що включає спільні дії всіх учасників навчання з використанням усієї гами інформаційних засобів [12].

Розвиток дистанційної освіти в Україні відбувається з урахуванням уже існуючих світових досягнень в цій галузі, а його початком можна вважати лютий 1998 року, коли Верховна Рада прийняла Закон України "Про національну програму інформатизації", головною метою якої стало «створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави» [1] та визначені завдання з інформатизації освіти та напрями їх реалізації.

В 2000 році за наказом Міністерства освіти та науки України було створено Український центр дистанційної освіти на основі Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут", що дало можливість проводити в Україні курси навчання для викладачів ВНЗ, розроблювачів дистанційних курсів та укладати договори з ВНЗ про співробітництво з метою координації створення системи дистанційної освіти в Україні. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні" передбачала створення в країні системи освіти, що забезпечує розширення кола споживачів освітніх послуг, реалізацію системи безперервної освіти "протягом всього життя" та індивідуалізацію навчання при масовості освіти.

Таким чином у 2001 році, відбулося створення організаційної структури системи ДО, було розроблено правові основи та стандарти ДО, засади її фінансування. Створювалася матеріально-технічна база регіональних та локальних центрів ДО, первинний фонд дистанційних курсів. Реалізовувалися пілотні проекти щодо впровадження дистанційної освіти.

На другому етапі розвитку дистанційної освіти в Україні протягом 2002-2003 рр. проходило повномасштабне розгортання та впровадження дистанційної освіти як форми

навчання, рівноцінної з очною, заочною та екстернатом; впровадження системи багатоканального фінансування юридичних і фізичних осіб системи ДО; розробка та впровадження системи пільг щодо використання комп'ютерних мереж і телекомунікаційної інфраструктури для складових системи ДО (юридичних і фізичних осіб); впровадження системи ліцензування, атестації та акредитації закладів ДО. Відбувалася інтеграція системи ДО України у світову систему.

Для забезпечення подальшого розвитку дистанційної освіти за ініціативою Міністерства освіти і науки було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2003 р. № 1494 "Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки", метою якої стало «забезпечення широкого доступу населення до освітніх ресурсів і створення умов для безперервного навчання впродовж усього життя шляхом розвитку системи дистанційного навчання на основі новітніх педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій» [6].

21 січня 2004 року наказом Міністерства освіти і науки України № 40 було затверджено перше Положення про дистанційне навчання, згідно якого «навчальні заклади всіх рівнів освіти будь-яких організаційно-правових форм власності та підпорядкування можуть створювати центри системи дистанційного навчання відповідного рівня після проходження ними експертизи у експертній комісії при Координаційній раді у порядку, що визначається Міністерством освіти і науки» [9].

Певні кроки у розвитку та впровадженні дистанційних технологій у навчальний процес зроблені у багатьох навчальних закладах України, де накопичені науково-методичний, кадровий та виробничий потенціал, інформаційні ресурси та технології, існує телекомунікаційна інфраструктура. Але вони потребують об'єднання їх зусиль та зусиль державних інституцій щодо прискорення цього процесу; координації дій, нормативно-правової захищеності; надання дистанційній освіті статусу рівноцінної з очною, заочною, екстернатом форми навчання; зменшення інтелектуальних, матеріальних та фінансових витрат на впровадження і розвиток дистанційної освіти.

7 грудня 2005 р. прийнята Постанова Кабінетом Міністрів України № 1153 Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006-2010 роки, одним з основних завдань якої став «розвиток технологій дистанційного навчання і використання їх для запровадження в Україні системи навчання протягом усього життя»[5].

Розвиток системи дистанційного навчання необхідно розглядати у контексті створення єдиного національного освітньо-наукового інформаційного середовища, що дозволить Україні приєднатися до Європейських освітньо-наукових комп'ютерних мереж та інформаційних ресурсів.

Основними завданнями сучасного етапу розвитку системи дистанційної освіти є:

- усвідомлення керівниками закладів освіти, представниками органів управління, професорсько-викладацьким складом і широкою педагогічною спільнотою доцільності, необхідності та можливості впровадження дистанційного навчання у вітчизняну освіту;
- створення національних, галузевих, регіональних місцевих підсистем дистанційної освіти і відповідних до них телекомунікаційних мереж з виходом до мережі Інтернет;
- розробка навчально-методичних комплексів дистанційного навчання та їх сертифікація;
- створення локальних телекомунікаційних мереж з виходом до Інтернет навчальних закладів і формування їх Web-сайтів дистанційного навчання;
- підготовка кадрів для дистанційного навчання;

На виконання вищезазначених завдань Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України спільно з Інститутом інноваційних технологій і засобів навчання НАПН України та Навчально-методичним комплексом «Інститут

післядипломної освіти» НТУУ «КПІ» розроблено Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом МОН від 25 квітня 2013 р. №466.

Це Положення визначає основні засади організації та запровадження дистанційного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, професійно-технічних навчальних закладах, вищих навчальних закладах, а також закладах післядипломної освіти або структурних підрозділах вищих навчальних закладів, наукових і освітньо-наукових установ, що здійснюють післядипломну освіту.

«Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників» [10].

Дистанційне навчання багатоаспектне. Воно може розглядатися з різних точок зору: технологічної, методичної, психологічної та інших.

Методичний та психологічний аспекти тісно пов'язані один з одним - це ефективні засоби дистанційної передачі знань і умінь, і шляхи ефективного формування у студента навичок до дистанційної форми навчання.

Технологічний аспект охоплює декілька основних напрямів - це, передусім технології виробництва освітнього контенту, технології доставки контенту та технології контролю результатів навчання.

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» та на виконання Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року» Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України у співпраці з Національною Академією педагогічних наук України було розроблено Положення про електронні освітні ресурси, затверджене наказом МОНмолодьспорту від 01 жовтня 2012 р. №1060.

Згідно з Положенням «Під ЕОР розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами» [11].

Для створення електронних освітніх ресурсів необхідно залучати фахівців у галузі освітніх технологій, які спроможні вирішувати проблеми методики навчання. Останнє є головним у процесі впровадження дистанційного навчання.

В Україні відбувається поступовий розвиток системи дистанційної освіти, яка суттєво розширить можливості та підвищить конкурентноздатність вітчизняного ринку освітніх послуг, збільшить доступність до них різних соціальних груп та категорій населення, створить передумови для прискорення розвитку всіх стратегічно важливих сфер нашого суспільства і полегшить повноцінне входження України у світовий інформаційний простір, зберігаючи при цьому високоякісний людський капітал.

Поширення дистанційної освіти у світі та Україні є відповіддю на пропозиції сучасних інноваційних технологій для освітньої галузі. І хоча історія дистанційного навчання в Україні нараховує значно менше років, ніж у Сполучених Штатах чи Західній

Європі, сьогодні можна впевнено стверджувати, що й на теренах нашої країни цій формі навчання належить майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про Національну програму інформатизації" від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР).
2. Указ Президента України від 31.07.2000 року № 928/2000 "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні".
3. Указ Президента України від 21 грудня 2010 року № 1154 «Про затвердження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».
4. Постанова Верховної Ради України від 06.07.2000 р. № 1851-III "Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2000-2002 роки».
5. Постанова Верховної Ради України від 04.11.2005 р. № 3075-IV «Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2006-2008 роки».
6. Постанова КМУ України від 23 вересня 2003 р. № 1494 «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки».
7. Постанова КМУ України від 7 грудня 2005 р. № 1153 «Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006-2010 роки».
8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.07.2000р. №293 "Про створення Українського центру дистанційної освіти".
9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.01. 2004 року № 40 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» .
10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»
11. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 01.10.2012 № 1060 «Про затвердження положення про електронні освітні ресурси».
12. Лузан П. Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : навч. посіб. / Петро Григорович Лузан. — К. : Аграр. освіта, 2003. — 232 с.
13. Андреев А. А. Введение в дистанционное обучение : учеб. методич. пособие / А.А. Андреев. — М. : ВУ, 1997. — 85 с
14. Информационные и коммуникационные технологии в дистанционном образовании: Специализированный учебный курс / пер. с англ. / Майкл Г. Мур, Уэйн Макинтош, Линда Блэк и др. – М.: Издательский дом «Обучение–Сервис», 2006. с. 632.
15. UNESCO Institute for Information Technologies in Education (ИТЕ). (2000). Analytical Survey. Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development. Moscow.
16. Thompson, Melody M. Distance Learners in Higher Education. In Chere Campbell Gibson, ed., Distance Learners in Higher Education: Institutional Responses for Quality Outcomes. Madison, WI: Atwood Publishing, 1998, p. 10-18.
<http://www.cito.ru/gdenet/teaching/design/know/2>

Стаття надійшла до редакції 23.03.2013

Victoriia Kosyk

The Institute of innovation techniques and education content of Ministry of Education content of Ministry of Education and Science of Ukraine

THE LATEST TRENDS IN DEVELOPMENT OF DISTANCE EDUCATION IN UKRAINE

This article analyzes the current state of distance education in Ukraine and highlights the urgent problems to solve which a new Statute on distance learning has been worked out.

Keywords: distance education, distance learning, electronic educational resources.

Косик В. Н.

Институт инновационных технологий и содержания образования Министерства образования и науки Украины

НОВЕЙШИЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье анализируется современное состояние дистанционного образования в Украине и освещаются неотложные проблемы, для решения которых разработано новое Положение о дистанционном обучении.

Ключевые слова: дистанционное образование, дистанционное обучение, электронные образовательные ресурсы.